

Mürsəl İrəvanlı,
Yazıçı-publisist,
M. Qorki adına
Beynəlxalq
mükafat laureatı
Gəncə şəhəri

(əvvəli ötən sayımızda)

Bir müddət sonra o, Türkiyəyə yola düşür və böyük Cahən müharibəsi başladığından bir müddət vətəninə qayıda bilmir. Bir müddətdən sonra bir sərhəddənin köməyi ilə çoban adı altında vətəninə qayıdır. Vətənidən uzaqda o, özünə rahatlıq tapa bilmir. Türkiyədə olduğu zaman o, qəzetlərə şeirlər göndərir. 1916-cı ildə onun "Qoşma" adlı ilk kitabı nəşr olunur. Bu kitabda onun daha çox gənclik düşüncələrini əks etdirən şeirlər öz əksini tapır. Türkiyəyə səfəri zamanı o, cahən müharibəsi iştirakçılarına hər cür yardım etmiş, istər maddi, istərsə də mənəvi cəhətdən onlara dəstək olmuşdu.

1915-1916-cı illərdə Əhməd Cavad "Cəmiyyəti-xeyriyyə"nin tapşırığı ilə Acarıstana yola düşməli olur. Bu səfər onun bütün taleyini əsaslı şəkildə dəyişir. Batumda o, Süleyman bəyin evində qalır və elə burada da Şükriyyə xanımın tanış olur.

Kövrək qəlbini sevgi çırpıntılarını anladır bu sətir. Həyatda yaşadığı sevgini də bərabər yaşadı bu iki sevgili, həsrəti də, əziyyəti də bərabər çəkdilər. Sadəcə, ölümü bərabər yaşaya bilmədilər. Görünür Tanrının məsləhəti beləymiş ki, Şükriyyə xanım onun ölümündən sonra yoldaşından ona yadigar qalan dörd övladının əsl vətənpərvər kimi yetişməsinə, Əhməd Cavad adına layiq övladlar kimi böyümələrinə çalışsın. Çox şeyi paylaşdılar. Onların taleyinə övlad acısını dadmaq da düşdü. Şükriyyə xanım və Əhməd bəy Almaz balalarını vaxtsız itirdilər.

**..Fələkdən nə gördüm, haqsızlıq ancaq,
İndi gəl, babarın bir halına bax.
Mənə də yer göstər dincəlim, qızım,
Yazıqıq yamandır, qoy gəlim qızım!..**

1918-ci ildən etibarən Əhməd Cavadın yaradıcılığı yüksələn xətlə inkişaf edir.

ADR-in yaranması ilə Müsavat Partiyasının üzvü olan Ə.Cavad yenidən müstəqil addımlarını atan Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətini, onun bayrağını tərənnüm edən şeirlər yazır.

**...Türküstan elləri öpüb alınırı,
Söyləyir dərdini sana, bayrağım!..**

Bu dövrdə yazdığı şeirlərin çoxu 1919-cu ildə "Dalğa" kitabında çıxır. Bununla bərabər o, pedaqoji fəaliyyətlə də məşğul olmuş müəllim, direktor vəzifələrində çalışmışdı. Pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olduğu zaman da iki dəfə həbs edilmiş, lakin əsassız həbs olunduğuna görə tezliklə həbsdən azad edilmişdi. 1934-cü ildən Əhməd Cavad Yazıçılar İttifaqına üzv qəbul edilmişdi.

Və gəlir ayrılıq, həsrət, faciə, zülm ili.

Əhməd Cavad həbs olunur. 1937-ci il iyun ayının 4-də bir çoxlarının dalınca gələn qara maşın Əhməd Cavadın da dalınca gəldi. Bir çox körpələr kimi, onun da körpələri ağlar qaldı. Vəfalı Şükriyyəsinin gözləri yollara dikildi, onun

ağrılı-acılı, təlatümlü illəri başladı. Axundzadələr ailəsinin əziyyətli günləri hələ bundan sonra idi.

Cümhuriyyət nəğməkarı, ilk və son himnimizin müəllifi, rifah, müstəqillik, sərbəst poeziya carçısı "Ev qəhrəman övladın şanlı vətəni" deyib, bu sözləri ilə Azərbaycanın ən qəhrəman övladları sırasına daxil olan Əhməd Cavadın nazlı yarı, Batumlu Süleyman bəyin qızı övladlarını kimsəyə möhtac etməmək üçün dükkanda işləmək məcburiyyətində qalır. Alın təri, ağır zəhməti, yuxusuz gecələri hesabına övladlarını böyütməyə başlayır. Lakin Əhməd Cavadın həbsdən 3 ay sonra Şükriyyə xanımı da həbs edirlər. Daha sonra isə tale onu daha böyük sınaqlara çəkir.

Bir neçə gün Bayıl türməsinə saxlandıqdan sonra Qazaxıstanın

ristanlıq içərisində çəkməli idi Övladlarından uzaq, isti Qazaxıstan çöllərində, vətəndən çox-çox kənardə ömrünün 8 ilini ölümlər evində keçirir. *Bir tərəfdən uşaqların - iki yaşlı körpəsinin dərdi, bir tərəfdən yoldaşının nigarançılığı, digər tərəfdən isə aclıq onu çox üzür. Burada Şükriyyə xanım kimi qadın çox idi. Çoxu savadlı, oxumuş, öz sözlərini deməyi bacaran qadınlar idi bu qadınlar "Vətən xainləri"nin yoldaşları idi bu qadınlar. Şükriyyə xanım bu düşərgədə çox dəhşətli günlər keçirdi. Aclıq, soyuq, həsrət, fikir. Belə vəziyyətdə ən dəhşətli aclıq idi. Bu ölüm düşərgəsində acından barmaqlarını kəsib, qanlarını soranlar az deyildi. Bu qadınların içində Vəli Xuluftunun, Tuxaçevskinin də həyat yoldaşları var idi...*

Əhməd Cavadın böyük oğlu Niyazinin də başı az bəlalər çəkmedi. Atası həbs olunanda onun 20 yaşı vardı. Həbs olunan gecəsi Niyazi gözədən qaçıb atasının əl-

Gəlin Əhməd Cavad Axundzadəni xatırlayaq

O, öz "cəzasını" səhralıqda qəbiristanlıq içərisində çəkməli idi Övladlarından uzaq, isti Qazaxıstan çöllərində, vətəndən çox-çox kənardə ömrünün 8 ilini ölümlər evində keçirir. Bir tərəfdən uşaqlarının - iki yaşlı körpəsinin dərdi, bir tərəfdən yoldaşının nigarançılığı, digər tərəfdən isə aclıq onu çox üzür. Burada Şükriyyə xanım kimi qadın çox idi. Çoxu savadlı, oxumuş, öz sözlərini deməyi bacaran qadınlar idi bu qadınlar "Vətən xainləri"nin yoldaşları idi bu qadınlar. Şükriyyə xanım bu düşərgədə çox dəhşətli günlər keçirdi. Aclıq, soyuq, həsrət, fikir. Belə vəziyyətdə ən dəhşətli aclıq idi. Bu ölüm düşərgəsində acından barmaqlarını kəsib, qanlarını soranlar az deyildi. Bu qadınların içində Vəli Xuluftunun, Tuxaçevskinin də həyat yoldaşları var idi...

Aktübinsk vilayətinə göndərilir. Şükriyyə xanıma səkkiz il iş kəsilir. O, öz "cəzasını" səhralıqda qəbi-

yazmalarının çoxunu tavanda, boş yerdə gizlətməmişdi. Oranı axtarmaq heç kimin ağına gəlməmişdi. Yal-

nız on ildən sonra onun əlyazmaları ortaya çıxarıldı. Atası tutulandan sonra Niyazi evə yalnız gündüzlər

gəlirdi. İsti yeməyin, rahat yatmağın arzusunda idi. Çünki hər gün skamya üstündə yatmaqdan bütün bədəni ağrıyırdı. Bir gün o da tutuldu 3 ay yarım həbsdə saxlandıqdan sonra səbəbsiz tutulduğundan buraxıldı. Burada yaşamağın mümkünsüzlüyünü hiss edib, çoxları kimi Azərbaycanı tərk etdi.

O, biri uşaqlar da "vətən xaininin" övladları kimi pərən-pərən edilmişdilər. İki yaşlı balaca Yılmaz körpələr evinə verilmiş, on altı yaşlı Aydın Keşlə həbsxanasında, on dörd yaşlı Tuqay isə Volqa-Nikolayev şəhərindəki çətin tərbiyə olunan yetimxanaya göndərilmişdi.

Yəqin, belə bir faktı qeyd etmək yerinə düşər ki, çox ailələrin qatiline çevrilmiş Mircəfər Bağırov Əhməd Cavadla birlikdə Qubada müəllim yoldaşı olmuşdu.

Nəhayət, 1946-cı il. Şükriyyə ana övladlarının yanına qayıdır. Yaşadığı sevinc o qədər böyükdür ki, ömründən verdiyi 8 il heç yadına da düşmür. Niyazini, Aydını, Tuqayı, balaca Yılmazı öpüb, oxşamaq, bağına basıb, neçə ilin həsrətini bir anlıq unutmaq istəyir. Şükriyyə xanım övladlarını sağ-salamat görməyinə çox sevindir, lakin...

Neçə illərin keçməsinə baxmayaraq, Əhməd Cavaddan heç bir məlumat yoxdur. Yalnız 1956-cı ildə haqqında məlumat öyrənə bilərlər. Görəsən, onların bu zaman keçirdikləri hissləri sözlərlə izah etmək mümkündürmü?

Əhməd Cavad Axundzadə təsəvvürümüzə sarışın, uca boylu, mavi gözlü bir gənc, yaddaşlarımızda isə ilk və son himnimizin müəllifi, istedadlı şair, hərtərəfli tərcüməçi, azadlıq, rifah, müstəqillik carçısı, vətən torpaqlarının müstəqilliyi, bölünməzliyi uğrunda canını qurban verən Vətən fədaisi kimi yaşayacaq. Başımızın üstündəki bayraq dalğalandıqca Cavadlar unudulmayacaq, çünki hər zaman ucalarda saxlayacağımıza söz verdiyimiz bayraq məhz onların qanı ilə boyanıb. Bayrağımızı isə endirməyə bir daha heç kimin nə ixtiyarı, nə də gücü çatmayacaq!